

שירותי רווחה למבקשי מקלט ופליטים - תמונת מצב, דצמבר 2018

ע"פ נתוני רשות האוכלוסין, בישראל חיים כ-34,370 מבקשי מקלט מאפריקה, רובם מאריתריאה וסודן. ישראל מחילה עליהם את עיקרון "אי ההחזרה" משום שנסקפת להם סכנת חיים אם יוחזרו למדינת מוצאם ומעניקה להם אשרת שהייה זמנית מסוג 2(א)5 אותה עליהם לחדש. **אשרת שהיה זו אינה מקנה זכויות סוציאליות, וכפועל יוצא מבקשי המקלט מודרים ככלל ממערכת הרווחה.**

בשנים האחרונות הוקמו ועדות, נוסחו תכניות, צוותים מקצועיים, ועדות בינמשרדיות, התחייבויות לוועדות הכנסת, התחייבויות לבג"ץ - בפועל לאחר למעלה מעשור שמבקשי המקלט חיים בישראל, גרירת הרגליים המכוונת של הממשלה מסכנת חיי אדם. את המצב הזה חייבים לשנות באופן מיידי ולפני הקורבן הבא.

שינוי מדיניות במשרד הרווחה - במאי 2014 פרסם מבקר המדינה [דוח חריף במיוחד](#), בו עמד על שורה ארוכה של ליקויים חמורים בהתמודדות רשויות המדינה השונות, ומשרדי הממשלה בפרט, עם נוכחותם של מבקשי המקלט בישראל. [2] במוקד הדוח ביקורת על היעדר המענים והטיפול לאוכלוסיות הפגיעות במיוחד: ניצולי מחנות העינויים בסיני; נשים נפגעות אלימות במשפחה; חולים ואנשים עם מוגבלות ודרי רחוב.

במרץ 2017 הציג מנכ"ל משרד הרווחה [מסמך הצעת מדיניות](#) למתן מענים של טיפול בקהילה ושל טיפול במסגרות חוץ ביתיות לאוכלוסיות נזקקות מקרב מבקשי המקלט, בעלות של 40 מיליון ₪. עם זאת, ברבעון האחרון של שנת 2017, הקצה משרד האוצר [תקציב חלקי בלבד של 10 מיליון ₪](#) למימוש חלקי של הצעת המדיניות. **מאז חלפה שנה, ועשרה מיליון השקלים שהועברו כמעט ולא ממומשים - הועבר תקציב והקהילה לא מקבלת את השירותים.** משרד הרווחה דיווח לאחרונה כי בשנת 2018 רק 20 מבקשי מקלט הושמו במסגרות החוץ ביתיות שלו; וזאת על אף שלפי [דיווח שנמסר ע"י המשרד](#) בוועדת העבודה והרווחה בכנסת תקציב ה-10 מיליון אמור להספיק לכ-100 השמות חוץ ביתיות בשנה. **מה עלה בגורל שאר הכסף?**

משרד הרווחה קבע כי יינתן טיפול רק במקרי חירום ורק במסגרות חוץ ביתיות

התקציב החלקי של 10 מיליון מופנה רק למענים טיפוליים חירומיים במסגרות החוץ ביתיות - ראו [מכתבו של שר העבודה והרווחה](#) בנושא מחודש מאי 2018. **מדובר במדיניות חסרת הגיון:** מדוע להמתין למצבי קיצון וחירום, ורק אז לספק מענים, כאשר הנגשת מענים בקהילה עשויה לצמצם את הצורך להענקת מענים חירומיים, וכך לצמצם את העלויות, או למצער, לנצל את הכסף לטובת מספר גדול יותר של אנשים.

מדיניות המשרד מפקירה נשים נפגעות אלימות במשפחה - בישראל חיות כ-7000 נשים מבקשות מקלט אשר חלקן מתמודדות עם אלימות במשפחה. כיום, מדיניות משרד הרווחה מאפשרת טיפול רק במצבי חירום וסכנה ממשית באמצעות השמה במקלט לנשים מוכות. נשים אלו ומשפחותיהן זקוקות בדחיפות לטיפול מונע בקהילה. היטיב לתאר זאת הצוות המקצועי במשרד הרווחה אשר כתב במסמך

המדיניות "...הידע הקיים בשדה המקצועי בתחום זה, כיום, מוכיח כי מתן שירותים, של תמיכה וליווי בקהילה, עשוי לחסוך את הצורך בנקיטת צעדים דרסטיים כגון הוצאת האישה הנפגעת למקלט על כל המשתמע מכך" (מסמך הצעת המדיניות, עמ' 4).

גם במקלטים נשים מבקשות מקלט לא מקבלות את הסיוע לו הן זקוקות: מבטאת זו בצורה הטובה ביותר שרון מלמד, ראש מנהל שירותים חברתיים בעיריית ת"א: "כשאישה מהקהילה הזרה מגיעה, ומדווחת לנו על אלימות... אנחנו מלווים אותה למשטרה להגיש תלונה, ואנחנו מציעים לה מקלט לנשים מוכות. אבל מה קורה כשהיא מגיעה למקלט לנשים מוכות? בתוך המקלט אין תכנית שיקומית עבודה, בד"כ אף אחד לא מדבר שם את השפה, אין מגשרת שפתית שמתרגמת לה או מתרגמת לצוות את המצב, ואני לא יכולה להציע לה שום תכנית שיקומית במקלט. לא מציעים לה שיקום של דיור, לא מציעים שיקום של תעסוקה, ולא מציעים טיפול רגשי לה ולילדים שלה שהם ילדים עדים לאלימות. אז היא נמצאת במקלט, היא חוזרת לקהילה אחרי מספר ימים, לאותו בן זוג מכה, כי המציאות הכלכלית לא מאפשרת לה משהו אחר..."

על אף הקצאת 2.5 מיליון לטיפול בנשים נפגעות אלימות במשפחה (11 מיליון לטובת גישור שפתי), ככל הידוע לנו, המקלטים טרם קיבלו תקציבים לצורך הנגשת טיפול לנשים וילדים השוהים במקלטים ובראש ובראשונה תקציבים עבור גישור שפתי ועבור ביטוח רפואי. המדיניות של משרד הרווחה מותירה את מבקשות המקלט קרבנות האלימות עם סיכויים כמעט אפסיים להיחלץ ממעגל האלימות, ולאפשר להן ולילדיהן חיים בטוחים.

הגורמים המקצועיים בשטח כלל אינם מודעים לשינוי המדיניות ומונעים טיפול ממבקשי מקלט מבדיקות ושיחות שערכו הארגונים עם גורמי הרווחה המקצועיים בשטח, בעיקר עו"סים, עולה כי אלו כלל אינם מודעים לשינוי המדיניות. ככל הידוע לנו, נכון להיום, משרד הרווחה טרם פירסם נוהל המסדיר את הרחבת המענים לטובת הגורמים המטפלים ברשויות המקומיות. מצב עניינים זה מותיר את מבקשי המקלט ללא מידע לגבי יכולתם למצות את הזכויות, ולמעשה מותיר את החלשים ביותר מביניהם ללא יכולת לקבל את הטיפול לו הם זכאים. יש לדאוג לפרסום לאתגר של נוהל כאמור ולוודא שהפצתו מגיעה אל הגורמים המקצועיים בשטח.

יש להעביר תקצוב מלא ולדאוג ליישומה בשטח

10 מיליון השקלים שהועברו, לא רק שבקושי ממומשים, הם מהווים רק כרבע מהתקציב הנדרש, לפי משרד הרווחה, לטיפול הולם באוכלוסיית מבקשי המקלט.

כפי שכתב המבקר בדוח המעקב על הנושא במאי 2018: "יאי יישום המלצות מבקר המדינה בתחום הטיפול בזרים שאינם בני הרחקה השוהים במדינת ישראל זה זמן רב מאוד ואי סיפוק צורכיהם הבסיסיים, אינה פוגעת רק בחובה הבסיסית של המדינה לספק את צורכיהם הבסיסיים של הזרים עצמם, אלא אף באזרחי המדינה, ובייחוד באזורים שבהם מתגוררים זרים רבים" (עמ' 154).

הגיע הזמן, לאחר למעלה מעשור בו חיים מבקשי המקלט בישראל כי ישראל תגבש מדיניות רווחה הולמת עבורם, אשר מעבר להיותה חובתנו החוקית והמוסרית תאפשר גם את פיזורם ברחבי הארץ ביתר קלות, את השתלבותם המיטבית בחברה ותפחית מהמצוקה והעומס בשכונות בהן הם חיים.